

Історія України і Волині

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.20.04>

УДК 93/94 (477.82) + 327 «1429»

Геннадій Бондаренко

Геннадій Гулько

Олександр Дем'янюк

З'їзд монархів європейської середньовічної цивілізації у Луцьку в історії та культурі

Ця стаття про те, що у 2019-му році місто Луцьк відзначає 590-ту річницю з'їзду європейських монархів. Очевидно, що буде багато зарубіжних гостей. Створено організаційний комітет по відзначенню свята. Варто зауважити, що ця історична подія знайшла відображення у мистецтві. Зокрема у живопису, який доступний авторам і який свідчить про те, що поєднання можливостей історії та мистецтва виводить будь-яку історичну подію не лише на рівень сприйняття і політичних оцінок, а й на рівень культурно-цивілізаційний. У статті представлені в портретних зображеннях Вітовт, Ягайло, Сигізмунд і деякі інші учасники зібрання.

Варто зазначити, що у статті представлено три картини, які розповідають про приїзд гостей до Луцького замку А. Орльонова, про власне з'їзд Й. Мацькевича, і кулуари під час перерви А. Серебрякова. Також подія відбита у філателії. Є марки різного кольору і 2-х номіналів, які були випущені у Литві 1932 р.

Крім того, у Луцьку випущено матеріали конференції, присвячені цій події і навіть видано п'єсу Віктора Гребенюка. Середньовічна епоха того часу відтворена дослідниками Волинського краєзнавчого музею. Портрети, одяг, зброя інші артефакти є у цій цікавій публікації.

Подія історичного часу - з'їзд монархів у Луцьку 1429 р. є знаковою для міста і є важливою для всієї української історії, яка вже тоді була і європейською. Вона свідчить про те, що місто і регіон займали чільне місце у геополітиці європейського значення. Зокрема, місто Луцьк на невеликий час стало важливим політичним центром, у якому мали розг'язуватися не лише претензії князівської влади, а й питання турецької загрози, поширення впливу Ватикану тощо. Загальна кількість гостей Луцького з'їзду сягала 15 тис. осіб, що перевищувало все тогочасне населення міста у 3 рази. Вони перебували у Луцьку з 9 по 29 січня і представляли 15 держав.

Саме в Луцьку у 1429 році зароджувалася європейська дипломатія, а місто отримало міжнародне визнання з важливих центрів Європи. У зв'язку з цим, у місті є чимало різних об'єктів, які можуть бути використані в експертизно-туристичній діяльності і бути цікавими для туристів з Польщі, Литви, Німеччини, Росії, Ватикану та інших країн.

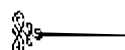
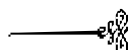
Ключові слова: Луцьк, 1429 рік, з'їзд монархів, Вітовт, Ягайло, Сигізмунд.

Gennady Bondarenko, Gennady Gulko, Oleksandr Demianuk. Congress of monarchs in Lutsk in the history and culture of European medieval civilization

In 2019, the city of Lutsk celebrate the 590th anniversary of the European Monarchs Congress Obviously, there will be many foreign guests. An organizing committee has been set up to celebrate the holiday. It is worth noting that this historical event is reflected in art. In particular, in painting, which is available to authors and which shows that the combination of history and art brings any historical event not only to the level of perception and political assessments, but also to the level of cultural and civilizational. The article presents Vytautas, Jagiello, Sigismund and some other participants of the meeting in portrait images. It is worth noting that the article presents three paintings that tell about the arrival of guests to the Lutsk castle of A. Orlyonov, about the actual congress of J. Matskevicius, and the lobby during the break of A. Serebryakov. The event is also reflected in philately. There are stamps of different colors and 2 denominations, which were issued in Lithuania in 1932. In addition, conference materials dedicated to this event were published in Lutsk, and a play by Viktor Grebenyuk was even published. The medieval era of that time was recreated by researchers of the Volyn Museum of Local Lore. Portraits, clothes, weapons and other artifacts are in this interesting publication. An event of historical time - the Congress of Monarchs in Lutsk in 1429 is significant for the city and is important for all Ukrainian history, which was already European at that time. It shows that the city and the region occupied a prominent place in the geopolitics of European importance. In particular, the city of Lutsk for a short time became an important political center, which was to resolve not only the claims of the princely authorities, but also the issue of the Turkish threat, the spread of Vatican influence, and so on. The total number of guests of the Lutsk Congress reached 15 thousand people, which exceeded the entire then population of the city 3 times. They were in Lutsk from January 9 to 29 and represented 15 states. It was in Lutsk in 1429 that European diplomacy was born, and the city received international recognition from important centers of Europe. Due to this, the city has many different objects that can be used in sightseeing and tourist activities and be of interest to tourists from Poland, Lithuania, Germany, Russia, the Vatican and other countries.

Keywords: Lutsk, 1429, Congress of Monarchs, Vytautas, Jagiello, Sigismund.

Важливість події для сучасності викладена у наступному документі, який підписаний Головою «Просвіти» П. Мовчаном у 2004 р. до 575-річчя з'їзду і поданий до Верховної Ради України.

До № 5299 від 23.03. 04 р.
Народний депутат України
П. Мовчан

ВИСНОВОК
на проект Постанови Верховної Ради України
«Про відзначення 575-річчя першого з'їзду монархів країн Європи, що проходив у м. Луцьку»

Проектом Постанови пропонується відзначення на державному рівні 575-річчя першого з'їзду монархів країн Європи, якій відбувся у Луцьку у 1429 р.

Такий з'їзд справді відбувся і був приурочений коронації великого князя литовського Вітовта. У ньому взяли участь чимало іменитих на той час осіб, серед яких німецький імператор Зигмунд, польський король Ягайло, датський король Ерик IV, імператор римський Сигизмунд, московський князь Василій з митрополитом Фотієм та князями Тверським і Рязанським, великі магістри Тевтонського і Лівонського орденів, легат папи римського Андрій, посол візантійського імператора Палеолога та ін.

Проте самої коронації, заради якої власне й був організований цей з'їзд, через протидію одного із його учасників - польського короля Ягайла та інші суперечності, так і не відбулося. А спеціально виготовлену та прикрашену діамантами корону, яка була призначена для князя Вітовта, було викрадено, розібрано на частини, що розійшлися всією Європою.

Слід зазначити, що в історії зустрічаються досить суперечливі оцінки цього з'їзду - від схвальних або стриманих - до різко негативних. Так, український історик Д. Дорошенко у «Нарисі історії України» називає це дійство «блискучим» з'їздом. Сучасні українські історики лише згадують про цей з'їзд, не даючи йому захоплюючих оцінок. Литовський історик Стрийковський, навпаки, зображує цей з'їзд як суцільне 7-ми тижневе бенкетування, на якому його учасниками (15 тис. осіб) щоденно з'їдалося 700 волів, 1400 баранів, 100 зубрів, і лосів, випивалося 700 діжок меду, вина й пива. Він називає його не з'їздом, а «нашестям коронованих осіб».

Слід відзначити й те, що різні історичні джерела вказують на різні дати проведення з'їзду (січень 1429 р., весна 1429 р., вересень 1430 р.).

Стосовно пропозиції щодо проведення міжнародної науково-практичної конференції, слід зазначити, що у Луцьку у 1999 та 2004 рр. уже проведено дві міжнародні наукові конференції («З'їзд європейських монархів у Луцьку в 1429 р.»).

Для повного з'ясування питання про час, роль і значення з'їзду монархів у Луцьку необхідне глибоке вивчення архівних матеріалів, присвячених цій події, які знаходяться у Ватикані, Польщі та інших державах.

Проведення ремонтно-реставраційних робіт у замку Любарта у Луцьку, передбачених проектом Постанови, заслуговує на увагу, однак може бути проведене безвідносно до 575-річчя з'їзду монархів.

Найголовнішим, на нашу думку, є те, що **Україна, яка на той час знаходилася у складі Великого князівства Литовського, безпосереднього відношення до цього з'їзду не мала**, крім того, що він відбувався на її території - у м. Луцьку.

Зважаючи на вищезазначене, вважаємо, що для відзначення на державному рівні 575-річчя першого з'їзду монархів країн Європи достатніх підстав немає.

Узагальнюючий висновок:

Проект Постанови Верховної Ради України «Про відзначення 575-річчя першого з'їзду монархів країн Європи, що проходив у м. Луцьку», пропонуємо відхилити.

Керівник Головного науково-експертного управління (підпис)

Втім, часи змінюються і змінюється ставлення до історичних подій. Все більше інтересу викликають ті, що ведуть до толерантності та об'єднання і засвідчують нашу націю на чолі важливих історичних процесів.

Для максимальної зручності іменитих монархів були підготовані розкішні палати в князівському палаці у замку, будинках луцьких міщан та мешканців тодішніх передмість - Жидичина, Ківерець, Гнідави, Красного. Першим до княжого Луцька на свято Трьох королів (6

січня) приїхав польський король *Ягайло* з дружиною Софією та двома маленькими синами. Один із них – Казимир згодом став великим князем литовським та королем польським. Імператор Священної Римської імперії *Сигізмунд* разом із дружиною – королевою *Барбарою Цілеською* прибули на запрошення Вітовта значно пізніше – 23 січня, відіславши наперед себе поважних послів. Магістр німецького Ордену *Пауль фон Русдольф* делегував командора на ім'я *Балті*. А от Магістр інфляндського Ордену *Зігфрід Ландорф фон Спанхейм* прибув особисто із численною свитою, як і датський король *Ерік VII* і великий князь московський *Василій II Васильович* – онук Вітовта, син Софії Вітовтівни.

Окрім монархів було багато довірених осіб інших королівських династій та представників духовенства, а також литовські і руські князівські роди – *Острозькі, Сангушки, Чорторійські, Курцевичі, Четвертинські*, боярський рід *Кирдеїв*.

Місто стало свідком масштабних королівських трапез, про які згадує хроніка Стрийковського. Лише на банкет, що супроводжував зародження європейської дипломатії, пішло 700 волів, 1 400 баранів, 100 зубрів і лосів, а гусей і курчат ніхто й не брався рахувати: цифрами зі стількома нулями тоді вільно оперували хіба наймудріші вчені. Санні валки щодня тягли до Лучеська мішки борошна, діжки льоду, дичину з навколишніх лісів. Лилися ріки пива й меду: щодня по 700 діжок! А в останній день з'їзду гостям подали рибну юшку, помічну від похмілля.

Настав, однак, 24 січня час дипломатичних перемовин. Коли Вітовт разом із поважними гостями вирішували найактуальніші дипломатичні питання того часу, зокрема, про коронацію Вітовта, яка так і не відбулася і проти якої була Польща.

Серед інших питань були:

- ✓ Створення антитурецької коаліції.
- ✓ Вирішення долі молдавських земель, на які претендували різні сусіди.
- ✓ Релігійні питання щодо унії католиків і православних, діяльності гуситів у Чехії.
- ✓ Об'єднання економічне і політичне північно-німецьких князівств з скандинавськими монархіями.

Ось чому Луцькі події стали об'єктом мистецького часу, що відновлює і встановлює фрагменти історичної пам'яті в історичній художній ретроспективі. Створити мистецьку картину в образах історичних осіб на тлі історико-архітектурному дозволяють документальні та літературно-художні твори.

Під час зустрічі в історико-культурному заповіднику «Старий Луцьк»

(Зліва направо: заступник директора історико-культурного заповідника «Старий Луцьк» Віктор Баюк, археолог Юрій Мазурик, історик Віктор Ковальчук, професор Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, голова обласної організації Національної спілки краєзнавців України

Геннадій Бондаренко, краєзнавець Геннадій Гулько разом зі співзасновником громадського об'єднання «Україна славетна» Володимиром Зубановим роблять уточнення в ескізі картини)

На їхній основі виникло кілька картин, які зберігаються у Волинському краєзнавчому музеї, Луцькому історико-культурному заповіднику, у Києві та Острозі. У двох останніх містах зберігаються оригінал і копія, які були щойно створені за проектом «Україна славетна» з ініціативи народного депутата України В. О. Зубанова художником-баталістом А. О. Орльоновим.

У грудні 1932 р. до 15-річчя незалежності Литви були випущені марки про з'їзд монархів у Луцьку 1429 р. Вони були двох номіналів 1 і 3 літи із зубцями і без зубців, і двох варіантів кольорів – ультрамаринового і сірого.

*Литва: серія «15 років незалежності»
1 грудня 1932 р. Номінал: 1 Lt (1 литовський літ) і 3 Lt (1 литовський літ)*

Це було перше мистецьке зображення у філателії, яке привернуло увагу до важливої події в історії Європи. А згодом з'являються наступні мистецькі твори.

Ідею створити для України комп'ютерну копію картини із Президентського палацу, написаної в 1934 році, підтримав Посол України у Республіці Литва наш земляк Борис Климчук. Канцлер Литви люб'язно дав на це згоду. Копія картини Іоанаса Мацкявічуса, зроблена Клаудіусом Дріскіусом, якісна. Теперішні технології дають змогу відтворити імітацію художнього полотна.

Ця картина Іоанаса Мацкявічуса показує засідання у залі Луцького замку.

Вітовт Великий на конгресі в Луцьку. Йонас Мацкявічус. 1934 р.

Художник Андрій Серебряков зобразив фактично кулуари з'їзду, де у неформальній зустрічі визначаються у своєму ставленні до подій і проблем його учасники. Можливо вивчають позиції

кожної сторони. Картина створювалася у Волинському регіональному музеї українського війська і військової техніки, а потім була передана на зберігання у Волинський краєзнавчий музей. Її презентація відбулася 2 вересня 2013 р.

Робота унікальна ще й тим, що вона – єдине українське полотно, приурочене до цієї події. Адже дві попередніх ілюстрації – це графічна робота 1929 року, що зображена на литовських марках, та картина 30-х років ХХ ст. художника Мацкявічуса.

2 вересня 2013 р. Волинський регіональний музей українського війська і військової техніки. Андрій Серебряков представляє картину про Луцький з'їзд монархів

Київський художник Артур Орльонов представив інший епізод, який у його уяві асоціюється із в'їздом учасників європейського зібрання до Луцького замку. Ця картина за кількістю людей на ній перевершує всі попередні та показує, як помпезно зустрічали тих, хто правив у Європі.

Презентація картини «Україна славетна: з'їзд європейських монархів у Луцьку. 1429 рік» художника Артура Орльонова відбулася в Інституті історії України НАН України 20 січня 2017 р. А 6 квітня 2017 р. у Національному університеті «Острозька академія». Автор виготовив копію полотна і подарував Острозькій академії. Писав картину півроку, Коштує вона близько 50-ти тисяч гривень.

Художник Артур Орльонов на тлі картини (Фото: Є. Цимбалюк)

Автори цієї публікації вирішили подарувати копію картини Артура Орльонова Луцькому історико-культурному заповіднику на полотні розміром 140 : 80 см. Цей подарунок присвячений 590-ій річниці Луцького з'їзду європейських монархів і може бути встановлений у будь-якій вежі Луцького замку.

*Монарші особи — учасники з'їзду
Портретне зображення з інтернету*

імператор [Сигізмунд](#) король польський великий князь [Ягайло-Владислав](#) литовський [Вітовт](#)

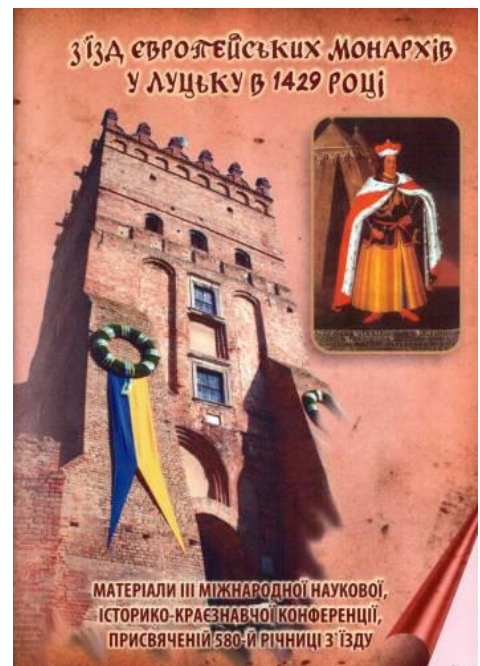

Луцький замок. Наполеон Орда

Перший художній твір про з'їзд європейських монархів у Луцьку 1429 року видав Віктор Гребенюк¹ у 2014 р. Вперше в українській літературі представлена ця тема, що дає можливість представити середньовічний Луцьк і його значення у минулому, яке перекидає місток у сучасність, де також існують проблеми об'єднання європейських народів.

Окремо з'їзд європейських монархів згадувався у збірнику документів і матеріалів «Луцьку 900 років. 1085-1985» з посиланням на книгу А. Барабашова про Вітовта^{7, 30-31} у якій він згадує питання, що стояли на з'їзді та проблеми з коронацією Вітовта.

Книга музейників Т. Садовнік, О. Бірюліної і В. Барана¹⁰ присвячена мало дослідженому історичному факту – з'їзду європейських монархів, проведеному в Луцьку великим князем литовським Вітовтом Кейстутовичем у січні 1429 року, вміщує ряд артефактів, що дають певне уявлення про той час.

Один з найбільш представницьких форумів тогочасної Європи автори реконструюють за допомогою писемних та образотворчих джерел, оригінальних експонатів із колекції Волинського краєзнавчого музею. Перше видання книги вийшло у 2005 році.

Варті уваги матеріали трьох конференцій про з'їзд у Луцьку, які були опубліковані, спочатку I і II-ої у 2007 р., а згодом – III-ої у 2009 р., які відбувалися у Луцьку^{3:4}. Також інтерес становлять публікації про Луцький замок і Луцьк, які допомагали митцям відтворити дух епохи та середньовічну архітектуру. Це книги А. Дублянського², Г. Лукомського⁵. С. Терського¹¹, П. Троневица¹² і В. Пясецького⁸, енциклопедична стаття Русиної⁹ та інші, де згадується з'їзд. Існують також документи і хроніки, що можуть стати об'єктом окремого дослідження про Луцьк та події середньовічної історії краю.

Джерела та література:

1. Гребенюк Віктор. Європа. Луцьк. 1429-й : поема / післям. П. Й. Коробчука. – Луцьк : Ініціал, 2014. – 48 с. : іл.
2. Дублянський А. Луцьк. Історичний нарис. – Луцьк, 1934. – 34 с. (репринт 1996).
3. З'їзд європейських монархів у Луцьку в 1429 році. Матеріали I та II міжнародних наукових, історико-краєзнавчих конференцій, присвячених 570-й та 575-й річницям з'їзду / Авт.-упор. Г. Марчук. – Луцьк : ПВД „Твердиня”, 2007. – 82 с., іл.
4. З'їзд європейських монархів у Луцьку в 1429 році. Матеріали III Міжнародної наукової, історико-краєзнавчої конференції. – Луцьк, 2009. – 82 с.
5. Лукомський Г. К. Луцький замок / Г. К. Лукомський. Петроград : Б. в., 1917. – 15 с. (репринтне перевид. / упоряд. А. Трембіцький. – Хмельницький : ІРД, 2013. – 20 с.).
6. Луцьк стародавній. Пам'ятки Старого міста / Відпов. за випуск Павло Рудецький. – Луцьк : Терези, 2015. – С. 17-19.
7. Луцьку 900 років. 1085 – 1985. Зб. док. і матеріалів / Упоряд. Н. Болдирева та ін. – К. : Наукова думка, 1985. – 302 с.
8. Пясецький Вальдемар. Луцьк. Старе місто. Історико-краєзнавчі нариси. Книга 1. – Луцьк : Волинські старожитності, 2013. – 336 с., іл.
9. [Русина О. В. Луцький з'їзд монархів 1429 // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій \(голова\) та ін. НАН України. Інститут історії України. — К. : Наукова думка, 2009. — С. 314.](#)
10. Садовник Т., Бірюліна О., Баран В. Європейський з'їзд 1429 року в Луцьку. – Луцьк : МП “Зоря”, 2005. – 32 с., іл.
11. Терський С. Історія Луцька. Том 1. Лучеськ X—XV ст. / С. Терський. — Львів, 2006. — 251 с.
12. Троневиц П. Волинь в сутінках української історії XIV—XVI ст. — Луцьк, 2003. — С. 36.